

Ю. С. Разметасва, кандидат юридичних наук, асистент

ПРАВОВА АКТИВНІСТЬ ОСОБИ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Правова активність особи набуває свого змісту одночасно з формуванням певного рівня правосвідомості і правової культури, поваги до права і прав людини. Пасивне ставлення особи до порушення і перешкоджання реалізації прав і свобод, відсутність виявів правової активності індивідів породжують необхідність державного регулювання тих сфер суспільних відносин, які потенційно належать до простору громадянського суспільства. Процес усвідомлення та прийняття індивідами активного типу поведінки має надзвичайну значущість для суспільств, що прямують до громадянського, тому залишається актуальним на сучасному етапі розвитку нашого суспільства. Разом з тим зменшення відповідного державного втручання мусить відбуватися поступово, з урахуванням ступеня розвитку соціальних відносин у певній сфері та реальної можливості впливу на останні з боку суспільних інституцій. Тобто, перш ніж вимагати від носіїв прав відповідної активної поведінки, мають відбутися мінімально необхідне підвищення рівня правової культури, формування правових знань. Так, далеко не кожний власник прав людини на сьогодні може перелічити їх і тим більше пояснити, до яких органів та організацій слід звертатися йому в разі їх порушення.

Настанова на активну поведінку не може бути отримана ззовні, вона формується у свідомості людини. Видається, що активна діяльність, здійснювана у правовому просторі, спрямована не просто на свідоме слідування правовим нормам і позитивне оцінювання таких норм, а саме на прагнення здійснення прав людини й утвердження їх ціннісного розуміння. У цьому сенсі за рахунок активної діяльності власники прав і свобод мають можливість самовиражатися, самоідентифікуватися у суспільних відносинах, виявити себе не тільки як особу, а як особистість.

При дослідженні правової активності ми виходимо з того, що правова активність у «широкому» сенсі може бути визначена як цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів правовідносин, що здійснюється для реалізації прав і законних інтересів останніх. Відповідно до такого поняття правової активності нею можуть володіти і такі суб'єкти правовідносин, як громадські інституції (наприклад, коли звертаються до суду за реалізацією своїх прав) і держава. Що стосується правової активності у «вузькому» розумінні, то йдеться насамперед про правову активність осіб та їх об'єднань, засновану на усвідомленні індивідами позитивної значущості права в цілому і прав

людини зокрема. У цьому контексті правова активність індивідів є певною мірою соціальною метою, оскільки ґрунтується не тільки на ціннісному сприйнятті права та його окремих виявах, а й на співвіднесенні приватних інтересів між собою, а також із загальносуспільним інтересом.

Слід зазначити, що серед ознак правової активності у «вузькому» розумінні на окрему увагу потребує ініціативність суб'єктів права. Необхідність урахування цієї риси у понятті правової активності пов'язана, по-перше, з тим, що відповідна діяльність повинна відбуватися на основі власного рішення суб'єкта, заснованого на усвідомленні потреби до активної діяльності, а не нав'язаного ззовні; по-друге, з тим, що індивід готовий особисто розпочати відповідну діяльність (наприклад, звернутися з позовом до суду) або брати участь у ній (наприклад, приєднатися до акції громадського протесту).

Більш того, індивід, який обирає активну правову позицію, повинен володіти досить високим рівнем правосвідомості і правової культури, оскільки його активні дії у сфері права передбачають наявність відповідних правових знань; уміння та, можливо, навички використовувати правові норми; небайдуже ставлення до окремих виявів права, зокрема до прав людини; здатність до інтерпретації певної життєвої ситуації як правової.

Правова активність особи характеризується і наявністю особливого результату діяльності, що може бути визначений як позитивний. Отже, ініціативна діяльність, що не досягає відповідного результату або досягає негативного (наприклад, порушення прав інших осіб), не може бути визнана власне правовою активністю. Остання, крім того, тісно пов'язана з правовою комунікацією суб'єктів, оскільки така активність виявляється у взаємодії з іншими індивідами, громадськими інституціями та державою.

Як убачається, правова активність особи пов'язана передусім із реалізацією та захистом прав людини і виявляється на індивідуальному рівні (наприклад, ініціювання особою судового процесу із захисту порушеного права), на рівні громадських інституцій (наприклад, створення громадської організації або політичної партії), на загальносоціальному рівні (як участь у виборах та референдумах). Така активність може мати періодичний або постійний характер. Так, до першої належить діяльність індивіда з реалізації окремого права, а до другої – участь в управлінні громадським об'єднанням тощо.

Слід відзначити, що трансформація суспільства, яке прагне набути якості громадянського, має враховувати силу таких нематеріальних чинників суспільних перетворень, як правосвідомість, правова культура, зокрема правова активність. Правова активність особи в умовах формування громадянського суспільства пов'язана здебільшого саме з розвитком правосвідомості та правової культури, оскільки ні законодавче встановлення переліку і механіз-

мів реалізації прав людини, ні створення відповідних структур для їх захисту не гарантують використання цих механізмів власниками прав. При цьому виховання правової активності не слід провадити за рахунок нав'язування переважного типу поведінки і не можна очікувати швидкої зміни менталітету індивідів у бік сприйняття активної поведінки як нормального, звичного виду поведінки в цілому. Оскільки належна реалізація правових можливостей людини збігається з інтересами громадянського суспільства і правової держави, виховання правової активності має здійснюватися за рахунок дій як громадських інституцій (наприклад, просвітницька діяльність щодо реалізації прав людини), так і держави (наприклад, упровадження освітніх програм з вивчення таких прав).

О. М. Сахань, кандидат соціологічних наук, доцент;

К. І. Хромова, студентка

ДЕСТРУКТИВНИЙ ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ НА ПОШИРЕННЯ ПРОЦЕСУ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Останнім часом в Україні стрімко відбувається процес поширення маргіналізації суспільства, спричинений, серед іншого, деструктивним впливом політичної культури перехідного типу (від тоталітарного до плюралістичного) на свідомість та поведінку соціуму, у результаті чого у значній частини населення відмічається відсутність стійкої шкали ціннісних орієнтирів, зростання, з одного боку, політико-правового нігілізму та масової аномії, а з другого – протестних настроїв серед різних верств населення. Поширення процесу маргіналізації суспільства може спричинити його нестабільність, а в кінцевому результаті призвести до соціального вибуху, суспільної руйнації або встановлення тоталітарно-популістського режиму, що й зумовлює актуальність даної проблеми.

Політична та економічна криза, деформація базових державних та громадських інститутів, недоліки законодавства, порушення прав, свобод та законних інтересів громадян, зневажання нормами моралі, маніпулятивний вплив на населення негативної інформації з боку ЗМІ, безробіття, стрімке зниження рівня життя населення країни, втрата об'єктивної належності до якоїсь спільноти без подальшого входження в іншу або без повної адаптації в новій спільноті, невизначеність соціального статусу і незабезпеченість завтрашнього дня справляють негативний вплив на особу, її свідомість, посту-